

اخلاق دینی و غیردینی

مقدمه

دستورهای اخلاقی بر «اصول اخلاقی» بنا شده است و رعایت این اصول است که فضیلت و تخلف از آنها رذیلت محسوب می شوند. اصول اخلاقی معیارهایی برای تمییز افراد نابهنجار اخلاقی اند.

باید دانست که برخی مفهوم ها، از نظر صوری ممکن است با مفهوم دیگر یکسان باشند. اما فقط در یک صورت است که کاربرد اخلاقی داشته و مفهومی اخلاقی تلقی می گردند، و آن هنگامی است که به وظایف انسان در حیطه اخلاقی مربوط می شوند.

در این درس دانشجویان، تفاوت دستور اخلاقی با اصل اخلاقی را دریافته و با ویژگی مفاهیم اخلاقی نسبت به مفاهیم دیگر آشنا می شوند. همچنین تعریف وظایف قانونی، وظایف معرفتی و تکالیف اخلاقی یکی دیگر از اهداف این درس است.

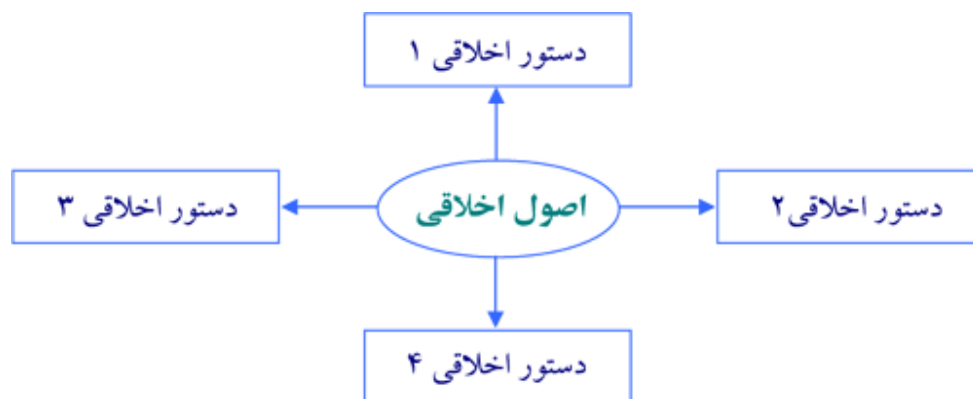
محتوای آموزشی

«أَنَا بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ» پیامبر اسلام (ص)

اخلاق مجموعه ای از دستورهای راجع به رفتارهای فردی و اجتماعی را در بر می گیرد. این دستورها بر اصول خاصی مبتنی شده اند که «اصول اخلاقی» نام دارند. آدمیان رعایت این اصول را نوعی فضیلت تلقی می کنند و هر کسی را که از آنها تخلف کند، از لحاظ اخلاقی نابهنجار می شمارند؛ بنابراین، اصول اخلاقی معیارهایی برای تفکیک افراد یک جامعه به افراد بهنجار اخلاقی و افراد نابهنجار اخلاقی به دست می دهند.

نخست مثال هایی برای نشان دادن اصول اخلاقی و دستور العمل های اخلاقی ارائه می دهیم:

گزاره «راستگویی خوب است» یک اصل اخلاقی است، اما «راستگو باش» یک دستور اخلاقی است که از آن اصل به دست می آید. همچنین «مهربانی خوب است» یک اصل اخلاقی است و «مهربان باش» مبتنی بر آن است. باز، «خلف وعده بد است» یک اصل اخلاقی است و «خلف وعده مکن» دستور اخلاقی مبتنی بر آن است. برای روشن شدن بیشتر مفهوم اخلاق توجه به این نکته ضروری است که اخلاق شامل مفاهیم اخلاقی و گزاره های اخلاقی می شود.

مفاهیم اخلاقی

مفاهیمی مانند: مفهوم خوب، بد و... مفاهیم اخلاقی اند که فلاسفه ی اخلاق غالباً از این مفاهیم بحث می کنند. همچنین

باید و نباید به معنای خاصی مفاهیم اخلاقی اند. این دو مفهوم سه کار برد متفاوت دارند:

۱- تعیین وظیفه اداری: گاهی باید و نباید در توصیه های غیر اخلاقی و صرفاً برای تعیین مسئولیت های اداری به کار می رود؛ مثلاً رئیس یک اداره به کارمندش می گوید: «باید فلان نامه اداری را بنویسی». در این مورد، «باید» صرفاً یک وظیفه ی اداری را بیان می کند و با «باید اخلاقی» تفاوت دارد.

۲- باید منطقی: گاهی «باید» و «نباید» در منطق برای تعیین روابط میان گزاره ها و کیفیت نسبت آن ها به کار می رود. در چنین صورتی «باید» به معنای «...ضروری است» و «نباید» به معنای «...ممکن نیست» می باشد؛ به عنوان مثال، وقتی می گوئیم: «با توجه به شرایط جوی، امروز نباید باران ببارد مراد ما این است که: « با توجه به شرایط جوی، امروز ممکن نیست باران ببارد». در این کار برد «نباید» به معنای منطقی به کار رفته است.

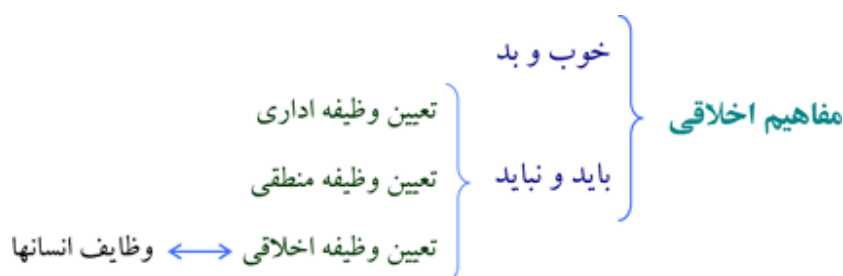
۳- باید و نباید اخلاقی: این نوع باید به رفتارها مربوط می گردد و از وظایف و اصول اخلاقی ناشی می گردد. باید و نباید اخلاقی دارای ویژگی هایی است که آن را از دیگر باید ها و نباید ها جدا می کند. چنانکه گفتیم، این باید ها و نباید ها به وظایف اخلاقی آدمیان مربوط می شود.

معرفتی
اخلاقی
قانونی } **وظایف آدمیان**

الف) وظایف معرفتی: ما برای اینکه معارفی را به دست بیاوریم، مسئولیت‌هایی خواهیم داشت؛ برای مثال هیچ چیزی را نباید بدون دلیل پذیرفته یا رد کنیم و یا با هر چیز بدون دلیل مخالفت کنیم.

ب) وظایف اخلاقی: بعضی از وظایف انسانها مربوط به اخلاق است؛ این وظایف در حیطه رفتارهای اخلاقی جای دارند و مسئولیت‌های اخلاقی را مشخص کرده و وظایف اخلاقی افراد را تعیین می‌کنند.

ج) وظایف قانونی: این وظایف با وظایف دیگر تفاوت دارد؛ این وظایف انسان را برای رسیدن به معرفت، ملزم به آوردن استدلال نکرده و انجام کارها را از لحاظ اخلاقی بررسی نمی‌کند، بلکه انسان را ملزم به انجام وظایفی می‌کند که قانون برای او تعیین کرده است. این وظایف، باید‌ها و نباید‌هایی هستند که یک گروه، جامعه و یا کشور تعیین می‌کند. [۱]

[1] Harris, C.E., Applying moral theories, New York, 1997: P P. 10-20.

چکیده

• اخلاق مجموعه‌ای از دستورها در حیطه رفتار فردی و اجتماعی است.

• هر دستور اخلاقی مبتنی بر یک اصل اخلاقی است.

• اصل اخلاقی معیار تمایز افراد بهنجار و نابهنجار اخلاقی است.

• «مهربانی خوب است» یک اصل اخلاقی و «مهربان باش» یک دستور اخلاقی است.

• اخلاق: هم مفاهیم اخلاقی و هم گزاره‌های اخلاقی را در برمی‌گیرد.

• باید و نباید اخلاقی به وظایف اخلاقی آدمیان مربوط می‌شود.

• وظایف انسان به وظایف معرفتی، اخلاقی و قانونی تقسیم می‌شوند.

• انسان در قبال معرفتی که حاصل می‌کند وظایفی خواهد داشت.